

UNA NOVA PERSPECTIVA SOBRE LA TRANSMISSIÓ LINGÜÍSTICA INTERGENERACIONAL: EL CAS DE FILLS QUE REBUTGEN EL VALENCIÀ TRANSMÈS PELS PARES A CASTELLÓ

Manel Domínguez Pallarès*

Resum

La interrupció de la transmissió lingüística familiar del català ha estat estudiada per la sociolingüística com un fenomen dut a terme per pares catalanoparlants que criaven els fills en castellà o en una altra llengua. No obstant això, hi ha casos en els quals són els fills els qui rebutgen la llengua familiar i no l'usen en cap àmbit, ni tan sols en el familiar, a pesar que els pares mantenen el català cap a ells. Es tracta dels fills interruptors. Aquest treball se centra en l'estudi de vuit d'aquests casos, localitzats a Castelló de la Plana. L'objectiu era analitzar el fenomen sociolingüístic i descobrir-ne els factors d'influència. A partir d'entrevistes personals s'han investigat les característiques dels fills interruptors en quatre aspectes: entorn familiar, context social, valoracions personals i situació lingüística actual. Els resultats han permès establir una relació entre les causes de les interrupcions per part dels fills i les dutes a terme pels pares.

Paraules clau: transmissió lingüística intergeneracional; interrupció; català; fills interruptors; Castelló de la Plana.

INTERGENERATIONAL: THE CASE OF CHILDREN IN CASTELLÓ WHO REFUSE TO USE THE VALENCIAN HANDED DOWN TO THEM BY THEIR PARENTS

Abstract

Interruption in the transmission of Catalan as a family language has been studied by sociolinguistics as a phenomenon in the context of Catalan-speaking parents who bring up their children in Spanish or in another language. However, there are cases in which it is the children who turn their backs on the family language and who do not use it in any context, not even within the family, notwithstanding the fact that the parents continue to speak to them in Catalan. These are what are referred to as 'interruptive children'. This work focusses on the study of eight of these cases in the city of Castelló de la Plana. The aim was to analyse the sociolinguistic phenomenon and discover the factors that influence it. Using personal interviews, we researched the characteristics of interruptive children in four aspects: family environment, social context, personal assessments and the current linguistic situation. The results have made it possible to establish a relationship between the causes behind the interruptions by the children and those caused by parents.

Keywords: intergenerational language transmission; interruption; Catalan; interruptive children; Castelló de la Plana.

* Manel Domínguez Pallarès, llicenciat en filologia catalana per la Universitat Oberta de Catalunya, el 2015, itomorella@hotmail.com

Citació recomanada: DOMÍNGUEZ PALLARÈS, Manel. «Una nova perspectiva sobre la transmissió lingüística intergeneracional: el cas dels fills que rebutgen el valencià transmès pels pares a Castelló», *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 67, 2017, pàg. 264-278, DOI: [10.2436/rld.i67.2017.2872](https://doi.org/10.2436/rld.i67.2017.2872).

Sumari

1 Introducció

1.1 La transmissió familiar del valencià

1.2 Factors de la interrupció

2 Objectius i hipòtesi inicial

3 Context sociolingüístic de Castelló de la Plana

3.1 Dades sociodemogràfiques de la ciutat

3.2 Situació sociolingüística al País Valencià

3.3 Interrupció de la transmissió a Castelló

4 Metodologia

4.1 Participants i procediment

4.2 Disseny i instruments

5 Resultats

5.1 Característiques de l'entorn extrafamiliar

5.2 Característiques de l'entorn intrafamiliar

5.3 Tipus d'interrupció

5.4 Aspectes de posicionament individual

5.5 Capgirament i llengua amb els fills

6 Raonament dels resultats i conclusions

7 Agraïments

Bibliografia

1 Introducció

La transmissió lingüística intergeneracional és un concepte bàsic en sociolingüística, ja que és el fenomen que garanteix la pervivència d'una llengua heretada de pares a fills. No obstant això, aquest traspàs no sempre es compleix, ja que un infant pot adquirir una altra llengua diferent de la que van rebre els seus pares. És aleshores quan es produeix la interrupció de la transmissió lingüística intergeneracional. Aquest fenomen ha estat el centre d'estudi de la sociolingüística, ja que, malauradament, es manifesta de manera habitual en llengües minoritzades, com és el cas de la catalana. A causa de diversos factors, uns pares poden decidir educar els seus fills en una altra llengua diferent de la que ells van aprendre a casa. Fins avui, la interrupció de la transmissió lingüística intergeneracional ha estat estudiada agafant com a referència els pares, considerats els causants de la interrupció. En aquest sentit, l'estudi que es presenta suposa un canvi de perspectiva, ja que se centrarà en la interrupció per causa dels fills i no pas per causa dels pares. La descripció del fenomen podria ser la següent: en una família de pares catalanoparlants que crien els fills en català i on, en canvi, els fills no arriben a usar-lo, la comunicació per part d'aquests en tots els àmbits, fins i tot cap als pares, és en castellà, a pesar que els pares es mantenen en el català.

El fenomen de la interrupció per part dels fills pot sorprendre, però ocorre amb una certa freqüència. Els fills s'atorguen el paper d'interrompre la transmissió de la llengua, cosa que trenca els esquemes sociològics de l'aprenentatge entre pares i fills. Els diversos casos que es presenten de fills interruptors han estat localitzats a la ciutat de Castelló de la Plana. Aquests casos són el principal recurs per a l'estudi de camp dut a terme mitjançant entrevistes que seran descrites en l'apartat de metodologia. Així doncs, es presenta aquí un estudi sobre la interrupció de la transmissió familiar del valencià a causa del rebuig dels fills localitzat a Castelló de la Plana.

1.1 La transmissió familiar del valencià

En la bibliografia de què es disposa hi ha nombrosos estudis que evidencien la interrupció de la transmissió del català de pares a fills en el conjunt del País Valencià. Els treballs de Querol (2008), de Montoya i Mas (2011), de Forner (2009) i d'Olivares (2014), i també l'enquesta sociolingüística de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua de 2004, constaten l'abandó de l'idioma per part de les noves generacions. L'ús familiar del valencià està en una evolució negativa difícil de revertir.

Els casos de fills interruptors, centre d'aquest estudi, no consten en anteriors recerques de sociolingüística. El motiu d'aquesta inexistència pot ser, d'una banda, que aquestes interrupcions són poc habituals, i, d'altra banda, que la detecció dels casos és difícil, ja que és informació que pertany a l'àmbit familiar i és costós d'accedir-hi.

1.2 Factors de la interrupció

A l'hora d'analitzar aquest fenomen, s'han considerat una sèrie de factors sociolingüístics que fonamentaran l'estudi. El treball s'ha centrat considerant la proposta de Querol (2000: 34), que fa l'estudi dels usos i les representacions socials dels valencians i proposa un model de tres factors: el context lingüístic, la percepció del parlant i l'ús lingüístic.

El context lingüístic comprèn tots aquells factors que pertanyen a l'entorn del parlant. La política, les classes socials, la immigració i els àmbits d'ús en serien els més importants, i els quatre plantegen un context desfavorable al valencià.¹

Per a considerar la percepció del parlant i el seu ús lingüístic, s'estableix el marc teòric basat en l'estudi de Querol (2004). Segons l'autor, en l'ús de les llengües (que és la variable dependent) influeixen tres variables independents, que són les següents: a) representació social de les llengües, b) representació social del grup de referència i c) representació social de la xarxa social.

La representació social és el conjunt de creences que són compartides socialment sobre alguns aspectes de la realitat (Joan, 2004). Es tracta, en definitiva, de la percepció que comparteix el parlant amb el seu entorn. Aleshores cal analitzar quina és aquesta valoració en tres aspectes diferents del parlant: la llengua, el grup

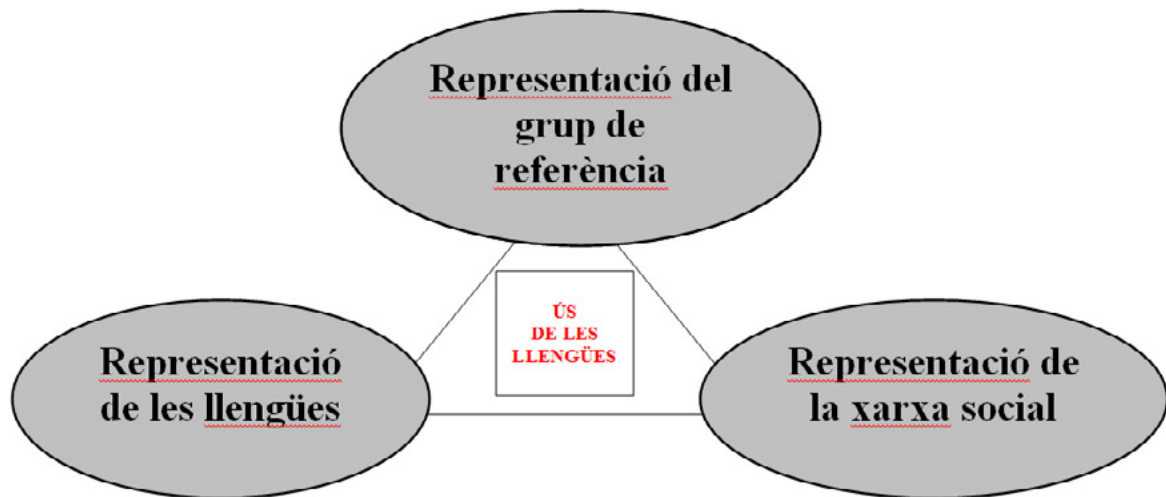
¹ Per a una anàlisi més detallada, es pot consultar Alcaraz [et al.] (2004).

de referència i la xarxa social. El grup de referència és aquell marc social de referència que té un individu i del qual assumeix els valors o les normes. La xarxa social és el conjunt de persones que comparteixen una de les seves llengües i que tenen interaccions lingüístiques entre elles. Ninyoles (1975: 76-77) ja plantejava un esquema de mobilitat social basat en els grups lingüístics de pertinença i de referència.

Cal veure que les tres variables tenen connexió entre elles i influeixen directament en la variable dependent, l'ús de la llengua. La següent figura representa aquestes relacions:

FIGURA 1

Influència de la representació social sobre l'ús de les llengües.

Font: Querol (2004: 48)

Les implicacions que aquesta teoria comporta és que un individu farà ús d'una llengua o unes llengües en funció de la seua xarxa social, del grup de referència que considere i del valor que atribueix a la llengua o les llengües.

2 Objectius i hipòtesi inicial

L'objectiu principal d'aquest treball és estudiar els factors que influeixen en el fet que alguns fills de catalanoparlants a qui han criat en aquesta llengua rebutgen el català i adopten el castellà com a única llengua de comunicació.

Tenint en compte els objectius, es pot formular la hipòtesi inicial de la següent manera: els factors que porten els fills al rebuig coincideixen amb aquells que influeixen en els pares catalanoparlants a no transmetre el català als fills.

Per a establir el punt de partida cal determinar quins són els factors d'influència per al rebuig del valencià per part dels pares. Aquests motius han estat analitzats per diferents sociolingüistes, com per exemple Montoya i Mas (2011). Querol (1989: 126-129) fou el primer a classificar les respostes dels pares interruptors. Proposava quatre tipus d'arguments:

- Motivacions utilitaristes: atribueixen més valor al castellà.
- Respostes desresponsabilitzadores: per recomanació o efecte de terceres persones.
- Negació de la substitució: no admeten haver canviat al castellà.
- Penediment del canvi: es replantegen la decisió d'haver passat al castellà.

3 Context sociolingüístic de Castelló de la Plana

3.1 Dades sociodemogràfiques de la ciutat

La ciutat de Castelló de la Plana² és la capital de la comarca de la Plana Alta. Actualment té un cens de 171.750 ciutadans.³ És la capital de la província i la quarta ciutat en població del País Valencià, després de València, Alacant i Elx. A partir dels nombrosos articles del sociolingüista castellonenc Josep Conill (2013), un dels principals estudiosos de la llengua i la societat de la ciutat, se'n coneix el procés de substitució lingüística. Sabem que Castelló comença a destacar dins de la província a partir del segle XIX, i especialment del XX, gràcies a l'expansió dels regadius i l'activitat econòmica de la taronja i de la indústria. Això va acompanyat d'una immigració procedent, en un primer moment, de les comarques de l'interior de la província; però també a partir dels anys 40 arriba gent procedent de la Manxa, d'Andalusia i de l'Aragó, cosa que afavoreix la castellanització de la societat castellonenc, especialment en les dècades dels 60 i dels 70. Les últimes onades migratòries, vingudes des de fora de l'Estat espanyol (Romania, l'Amèrica del Sud i el Magrib), també han contribuït a aquesta tendència.

3.2 Situació sociolingüística al País Valencià

Tenint en compte les dades de l'enquesta *Connexament i ús social del valencià 2015. L'ús del valencià: present i futur multilingüe*, duta a terme per la Generalitat Valenciana, el 56,4% de la població que habita la zona valencianoparlant del País Valencià sap parlar perfectament o bastant bé la llengua. Les dades del mateix estudi corresponents a 2010 situaven la xifra en un 54,3%. Aquest increment en el coneixement de l'idioma contrasta amb la situació d'ús, on un 37,5% usa sempre o generalment el valencià a casa, i un 31,1% ho fa amb els amics. En l'estudi de 2010, les xifres eren d'un 38,7 i un 31,7, respectivament, cosa que reflecteix la tendència a la baixa en les relacions familiars i socials en valencià. A més, aquesta disminució en l'ús preferent del valencià no es transforma en opcions mixtes en les quals els individus fan ús indistintament d'una llengua i l'altra, sinó que suposa un increment per a les relacions preferentment en castellà. Així, el percentatge de parlants que usava el castellà sempre o generalment a casa passa d'un 42% el 2010 a un 43,7% el 2015. I en el cas de les relacions amb els amics, l'evolució passa d'un 40,7% a un 42,3%.

3.3 Interrupció de la transmissió a Castelló

Pel que fa a la interrupció lingüística intergeneracional, l'estudi de Montoya i Mas (2011: 201) situa l'inici de la castellanització de famílies valencianoparlants naturals de Castelló a l'any 1875. Aquesta tendència ha augmentat fins avui. L'estudi de Fabà i Montoya (2012), arran de les dades de l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) de 2004, remarca el fenomen en dues xifres. La població que usa el valencià amb els progenitors és el 36,5% del total, mentre que la que ho fa amb els fills és el 28,7%. Això implica que l'índex de transmissió intergeneracional del català (ITIC) és negatiu, concretament del -0,08, i situa la ciutat de Castelló de la Plana amb el major decrement de la transmissió lingüística familiar de les àrees metropolitanes del País Valencià, superior al retrocés experimentat a València, Alacant i Elx.

4 Metodologia

4.1 Participants i procediment

A l'hora de seleccionar els participants, s'han tingut en compte els següents criteris d'inclusió: ser natural de Castelló de la Plana, pertànyer a una família valencianoparlant en la qual els pares han usat el valencià tant entre ells com amb els fills i, finalment, no usar aquesta llengua en l'àmbit familiar, tant de manera temporal com permanent, i haver fet servir el castellà.

Es van poder localitzar deu casos diferents que encaixaven dins d'aquest perfil, però dos d'aquests casos no han estat vàlids per a l'anàlisi. A l'entrevista de PA01 (PA = participant) es va descobrir que els pares, arribat un punt, li parlaven en castellà. I l'entrevista a PA10 no es va poder realitzar. Els vuit individus que s'utilitzen per a l'estudi són persones que tenen no més de 37 anys, quatre de sexe femení i quatre de sexe

² Vid. Enciclopèdia Catalana. <<http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0016171.xml>>.

³ Cens en data d'1 de gener de 2015. <http://castello.es/web30/pages/generico_web10.php?id=val&cod1=453&cod2=932>.

masculí. Totes compleixen els criteris d'inclusió excepte en dos casos, en què només la mare s'ha mantingut en la llengua pròpia i el pare ha usat el castellà. S'ha decidit incloure'ls igualment a l'estudi perquè les mares sí que mantenien la voluntat de transmetre la llengua als fills.

Un punt important de la metodologia és la consideració d'entrevistar no només els fills interruptors, sinó també els pares o els germans, ja que, a més que ens interessa conèixer quina sensació els ha generat aquest fet, també ens poden aportar informació important que el fill —o germà— no ens facilita perquè no la recorda o l'ha omès voluntàriament. En els cinc casos en què ha estat possible realitzar-la, s'intenta contrastar la informació facilitada pels fills, que, com veurem, no sempre ofereixen versions coincidents.

4.2 Disseny i instruments

Aquest estudi es fonamenta en un mètode qualitatiu. Concretament s'ha dut a terme un estudi de cas, ja que interessa analitzar i valorar individualment les característiques d'aquestes persones que formen part del mateix fenomen.

Per a recollir la informació s'ha fet servir una entrevista semiestructurada *ad hoc*, dissenyada en quatre blocs diferents. Un primer bloc per a prendre el contacte amb l'informant, amb preguntes sociodemogràfiques i sobre la situació familiar i la infància: dades sobre l'escola, les primeres relacions socials... El segon bloc se centra en l'àmbit acadèmic, especialment dirigit a l'aprenentatge de llengües, punt que serveix per a encaminar l'entrevista cap a l'àrea sociolingüística. El tercer és la clau de l'estudi: preguntes sobre l'ús de la llengua familiar i els detalls sobre la interrupció que pretenen descobrir l'evolució del fenomen i les causes. En l'últim apartat es tracta d'analitzar l'actitud lingüística actual que ajuda a explicar el fenomen.

En la majoria dels casos han sigut entrevistes presencials. Tanmateix, en tres ocasions (PA03, PA05 i PA06) això no ha estat possible i s'ha fet servir la videoconferència. En tots els casos han sigut entrevistes orals, que s'han enregistrat per poder disposar de tota la informació i fer-ne una anàlisi detallada.

La llengua que es va usar en les entrevistes depenia de les preferències de l'entrevistat. Aquest punt no es va preguntar explícitament, sinó que es deixava triar a ells. PA04, PA05, PA07 i PA09 van fer-la en valencià, mentre que la resta la van fer en castellà.

5 Resultats

La taula 1 resumeix les principals dades recollides amb l'estudi.

TAULA 1

Principals aspectes sobre el context personal i percepció dels fills interruptors.

	PA02	PA03	PA04	PA05	PA06	PA07	PA08	PA09
Llengua de l'entrevista								
(V=valencià, C=castellà)	C	C	V	V	C	V	C	V
Edat (anys)	34	37	7	32	34	13	18	35
Relacions extrafamiliars (C=castellà)	C	C	C	C	C	C	C	C
Escolarització (V=valencià, C= castellà, M=mixta)	V	C	C	C	M	V	M	C

Tipus d'interrupció (I=inicial, P=posterior)	I	P	I	P	I	I	I	P
Consciència	Sí	Sí	Sí	Sí	No	Sí	No	Sí
Actitud dels pares per evitar la interrupció (A=activa, P=passiva)	A	A	P	A	P	A	A	P
Interrupció en els germans	Sí	No	-	-	-	Sí	Sí	No
Penediment de la interrupció	No	Sí	Sí	Sí	No	No	No	No
Valoració del valencià (N=negativa, P=positiva)	N	P	P	P	P	N	N	N

5.1 Característiques de l'entorn extrafamiliar

Les relacions extrafamiliars

En els vuit casos que han estat objecte d'estudi es detecta un factor comú: el grup de relacions socials fora de l'àmbit familiar (companys d'escola i amics dels carrer) és castellanoparlant. Les xarxes socials, una de les tres variables que el model triat proposa que influeixen en l'ús d'una llengua, s'estableixen únicament en castellà.

Escolarització

En quatre casos l'escolarització era en castellà. Aquesta decisió no sempre era per voluntat dels pares sinó que podia ser per una manca d'oferta, ja que al País Valencià els programes en llengua pròpia van començar a partir de l'any 1983 i l'aplicació als centres fou de manera molt gradual.

En dos dels casos apareix l'escolarització mixta. En el cas de PA06, va ser escolaritzada en castellà fins als 11 anys i, en aparèixer les línies de valencià, es va canviar a aquesta línia. PA08, en canvi, va cursar els estudis amb la meitat de les assignatures en castellà i la meitat en valencià.

Finalment, dos casos van estar escolaritzats en la línia en valencià, i, en canvi, no s'hi ha detectat un retrocés en la interrupció, ja que els companys de classe usaven igualment el castellà.

Cal afegir que tots els casos han assistit a escoles públiques llevat de PA04, que rebia les classes en una escola concertada.

5.2 Característiques de l'entorn intrafamiliar

Actitud dels pares per a evitar la interrupció

Un punt important sobre el qual es preguntava als informants era la reacció dels pares davant de l'actitud lingüística del seu fill. En tots els casos els pares manifestaven sorpresa quan el fill els parlava en castellà, cosa que constata la singularitat d'aquest fenomen. No obstant això, en tres ocasions els pares han manifestat una actitud que hem definit com a «passiva», de manera que ells seguien usant la llengua familiar però acceptaven que els fills els respongueren en castellà. En canvi, en cinc dels casos els pares adoptaven una actitud activa en contra del rebuig lingüístic del fill. PA03 explica així l'actitud del seu pare:

PA03: Sí, sí, se enfadaba. Por ejemplo, yo me acuerdo que mi padre se enfadaba... Que siendo de la tierra como era y la lengua que teníamos tan bonita, que por qué no hablaba el valenciano sabiendo que en casa se hablaba valenciano... Yo puedo contar anécdotas de... Estando en la mesa mi padre me dice: "Passa'm

l'aigua", o yo le decía: "Pásame el agua", y a veces me decía: "No, hasta que no me lo digas en valenciano, no". Era... su lengua materna. Mis padres solo habían mamado esa. Era imposible que se expresaran en castellano.

I en un altre cas, el pare de PA04 responia així:

E: I a quina edat va començar a parlar, ella?

Pare de PA04: Ella, a l'any.

E: I ja directament va començar en castellà?

Pare de PA04: Castellà. I mira que li parlem valencià, no és que... A casa tots valencià, és que és una cosa molt curiosa, perquè... és que mira, no ho entenc. I t'enfadaves... home, t'enfadaves... te sabia malament... te fee ràbia... I és que tu li parlaves valencià i ella te l'entenie.

Interrupció en els germans

Analitzar el comportament lingüístic dels germans és especialment interessant per a comprovar fins a quin punt l'entorn condiona les actituds dels parlants i quin protagonisme hi té la percepció de cada individu de manera personal.

Dels vuit fills interruptors, n'hi ha dos que són fills únics, PA04 i PA05, i un tercer, PA06, que no va facilitar aquesta informació, de manera que només es disposa de les dades de cinc casos. En tres ocasions la interrupció també s'estenia als germans, però en les altres dos no.

PA02, PA07 i PA08 tenen un germà cadascú —més petit en el primer cas i més gran en els altres dos—, de qui expliquen que ha tingut el mateix comportament lingüístic que ells. Curiosament, aquests tres casos coincideixen amb un tipus d'interrupció que s'ha anomenat «inicial», i també d'aquesta manera s'ha manifestat en els germans.

Els altres dos casos, PA03 i PA09, cal analitzar-los en detall. PA03 és la petita de tres germans —té dos germans més grans de sexe masculí. Segons conta ella mateixa, tota la seua família parla valencià (pares, germans, oncles i cosins) però ella és l'única que parla sempre castellà. Segons li han explicat, abans de l'escolarització sí que parlava valencià. Els pares li han parlat sempre en valencià i els germans grans, quan es dirigeixen a ella, ho fan en castellà, encara que entre ells dos usen la llengua familiar. Veient que la majoria dels factors externs eren comuns —una mateixa família, un mateix barri, una mateixa escola— per als tres germans, vam contactar amb un d'ells per a preguntar-li si potser en el seu cas els companys del carrer o d'escola eren valencianoparlants. La resposta va ser negativa. Igual que la germana, diu que fora de la família només ha tingut relacions socials en castellà, però en canvi conserva la llengua familiar.

PA09, de sexe masculí, té una germana més gran. A casa sempre va parlar valencià fins que va escolaritzar-se. En aquesta ocasió, no sols els pares, sinó també la germana, s'han mantingut en la llengua familiar per a dirigir-se a ell. En canvi, PA09 usa sempre el castellà. La germana, a qui també es va entrevistar, reconeix que els pares se n'estranyaven i ho comentaven amb ella, però mantenien una actitud passiva davant d'aquell fenomen i no li insistien perquè parlara valencià. Igual que en el cas anterior, es va voler saber si la germana havia tingut més contacte amb el valencià amb amics, companys o veïns, però una vegada més va respondre que no, que les seues amistats havien sigut sempre castellanoparlants.

5.3 Tipus d'interrupció

El moment d'inici de la interrupció pot aportar informació interessant a l'hora de determinar els factors d'influència en el fenomen. Així, se n'han distingit dos casos: els d'interrupció inicial, en els quals els fills ja des d'un primer moment, en començar a parlar, ho han fet en castellà; i aquells en què la interrupció es va produir a posteriori. Cinc són inicials i tres són posteriors. D'aquests últims, PA03 i PA09 havien parlat en valencià durant els primers anys. En arribar a l'escola van abandonar el valencià en tots els àmbits. Cal observar que, en tots dos casos, l'escolarització era en castellà. Vegem el cas de PA09:

E: I a casa, quina llengua parlàveu?

PA09: Antes del col·legi, en valencià.

E: I a partir del col·legi?

PA09: Jo, ja no. (Especifica «jo» perquè la germana sí que el seguia parlant.)

E: A partir de l'escola vas deixar de parlar valencià...

PA09: Sí.

Es poden citar ací unes paraules de Pradilla (2015): «L'escola, com a creadora d'usuaris de la llengua, constitueix un element clau d'atracció lingüística [...] un motor de generació d'actituds positives cap a la llengua». En aquests casos, l'atracció és cap al castellà.

El cas de PA05 és diferent. Aquesta parlant va mantindre la llengua familiar dins de casa fins als 11 anys, moment en què va començar a eixir amb amigues. Segons explicava, a partir del moment en què va augmentar la seua vida social, les relacions de la qual eren en castellà, li influïa com un efecte d'inèrcia lingüística a continuar expressant-se així quan arribava a casa. Reconeix que aquesta tendència encara la té avui dia.

Aquests casos d'interrupció a posteriori es podrien estudiar des del concepte de *mudes lingüístiques*, tot i que en el cas de les mudes lingüístiques no solen influir en relacions prèvies: «Quan un introdueix una nova llengua en la seva vida social, aquesta tendeix a compartir espais amb la llengua d'origen i no a substituir-la», afirmen Pujolar, González i Martínez (2010: 73). En canvi, els casos que es plantegen aquí sí que arriben a substituir la llengua inicial en tots els àmbits.

D'altra banda, la interrupció inicial suposa un estudi més individual. Així, en el cas de PA02 se sap que va anar de ben petit a una escola bressol, cosa que explicaria el contacte amb el castellà abans de començar a parlar. PA06 i PA08 són els dos casos en què el pare parlava en castellà i la mare es mantenia en valencià. Pel que fa a PA04, el pare ens va explicar que els primers anys disposaven d'una mainadera que atenia la filla quan els pares treballaven, però que aquesta era de la família i era valencianoparlant, i que així es dirigia a la xiqueta. Finalment, de PA07 no disposem d'aquesta informació. En els dos últims casos en què no es pot identificar la font directa de castellà, cal pensar que les influències poden provenir de diferents sectors, a més de la família o l'escola. En l'àmbit sociolingüístic del País Valencià el castellà és majoritari i afecta igualment els parlants més petits. Així, els programes de televisió i els recursos d'internet per a infants són en general en castellà, i per tant caldria analitzar el nivell d'exposició dels xiquets a aquests materials audiovisuals. O també es pot considerar la socialització dels petits als parcs infantils, on pot predominar el castellà com a llengua de contacte. Són exemples que podrien explicar la interrupció inicial dels entrevistats.

5.4 Aspectes de posicionament individual

Valoració del valencià

En el 50% dels casos, la valoració i, per tant, la percepció que tenen de la llengua és negativa cap al valencià. Els arguments eren:

PA02: «Es que eso [parlar valencià] es muy de catalán y fuera de aquí no sirve.»

PA07: «[el valencià] s'usa molt poc i valdria més estudiar anglès.»

PA09: «Té paraules boniques [el valencià] però es pot fer vida a Castelló sense saber-la.»

PA08: «No tiene ninguna ventaja [saber valencià].»

A l'altre costat, quatre entrevistats van decantar-se més per les aportacions positives de la llengua. Així, PA05 i PA06 pensen que caldria defensar més el valencià pel fet de formar part de la nostra tradició. PA03 hi manifestava un sentiment positiu, ja que li recorda la família i la infància. PA04 no tenia un criteri clar en aquest aspecte, però manifestava voluntat de parlar-lo i presumia de fer-ho en més mesura del que en realitat

ho feia, de manera que ho percebia com una capacitat positiva. Altres arguments que completaven la defensa del valencià eren que t'aportava saviesa (PA03), que et facilitava l'aprenentatge d'altres llengües (PA06) i que et permetia l'accés a llocs de treball públics (PA05).

Consciència

Amb el nom de *consciència* s'ha volgut plasmar el fet de l'acceptació o la negació del fenomen. Sis dels vuit informants admetien el canvi de llengua familiar i acceptaven, en una certa mesura, que es tractava d'una situació estranya. No obstant això, no hi donaven importància, llevat dels casos de penediment que tractarem més avant. A mode d'exemple, PA03 explicava així la situació:

PA03: Sí, pero por ejemplo es muy curioso que en casa, mis padres, que son de Castellón, los dos hablaban valenciano, mis hermanos también, pero yo fui la única que no hablaba valenciano.

Entrevistador: ¡Vaya! Y eso es bastante curioso, ¿no?

PA03: Sí, sí, totalmente. Porque es que además toda mi familia, eh... primos, hablaban con mis padres... todo el mundo hablaba valenciano menos yo. ¿Por qué? Pues no lo sé. A lo mejor es que estuve muy expuesta a mucha gente que hablaba el castellano, con lo cual me sentía más cómoda. De hecho, hoy por hoy, no lo hablo. Lo entiendo, pero no lo hablo. Me cuesta hablarlo. Y más ahora, que vivo en Madrid, he perdido muchísimo.

Pel que fa als altres dos casos, PA06 no va admetre, durant l'entrevista, que parlara castellà a casa. Les fonts que van establir el contacte amb aquesta participant van assegurar que sempre havia respost als pares en castellà a pesar que ells es dirigien a ella en català. Es va concloure que es podia tractar d'un cas de negació del fenomen. D'altra banda, PA08 negava la interrupció en el sentit que no considerava que els seus pares eren valencianoparlants. Segons explicava, la seua mare tenia orígens andalusos i havia adquirit el valencià al carrer, però no era la seua llengua natural. Segons ella mateixa va contar, els parlava als fills en valencià però ells no ho acceptaven.

Penediment de la interrupció

En cinc dels entrevistats es va poder detectar, amb diferents graus de convicció, segons el cas, un sentiment de satisfacció de pertànyer al grup castellanoparlant. En canvi, els altres tres casos més aviat lamenten que això haguera anat així. Concretament, PA03 i PA05 són dues dones que en l'actualitat viuen fora del nostre territori lingüístic. La primera lamenta obertament no haver parlat mai la llengua de la família, però diu que a hores d'ara ja és massa tard. La segona reconeix que des que viu a fora li ha ressorgit el sentiment melancòlic de les seues arrels i que és ara més que mai quan intenta expressar-se sempre en valencià quan es comunica periòdicament amb els pares. Fins i tot li agradaria criar el seu fill en aquesta llengua. De fet, l'entrevista va ser en valencià.

Quant a l'altre cas, PA04, en tota l'entrevista la xiqueta va presumir de parlar més valencià del que en realitat parla, i el seu pare va remarcar que sempre parla en castellà. Així és que, d'alguna manera, la filla no acabava de reconèixer o d'acceptar la falta d'ús de la llengua familiar, i el seu desig seria de parlar valencià.

Motiu de la interrupció

Una pregunta clau al llarg de l'entrevista era el motiu d'aquesta situació. En general, els informants dubtaven però sempre hi trobaven algun argument. A continuació, a la taula 3 s'ofereix un resum de les diferents respostes:

TAULA 2

Opinió dels fills interruptors respecte a les causes del fenomen.

PA02	Pels amics, tots castellanoparlants. En van tenir culpa els mestres, que eren «muy de catalán».
------	--

PA03	No sap per què. Pensa que potser foren les amigues, que eren filles d'immigrants castellans.
PA04	Perquè a l'escola li parlaven castellà. I li pareix més fàcil el castellà.
PA05	Té pocs amics que parlen valencià. Existeix una inèrcia a seguir parlant sempre en castellà.
PA06	-----
PA07	Es bloqueja quan parla valencià. Li ix més fàcil en castellà. No troba les paraules en valencià. Els seus amics parlen en castellà.
PA08	Li sonava estrany sentir sa mare parlant valencià, i li feia vergonya. Sa mare remet a una experiència negativa amb la mestra de valencià.
PA09	No sap per què. Diu que s'embolicava entre les dues llengües.

Com es pot comprovar, algunes respostes denoten més d'una causa, així és que es poden agrupar segons els motius argumentats. Fins a cinc casos pensen que el motiu d'abandonar el valencià és pels seus amics, que eren castellanoparlants, o per l'escola, on els parlaven en castellà. En ambdós casos fan referència a les relacions socials extrafamiliars. Segonament, en fins a quatre ocasions s'al·lega una certa dificultat a l'hora de parlar valencià, o la facilitat que troben a l'hora de parlar castellà. Els altres motius ja són més personals. PA02 té uns prejudicis lingüístics negatius cap al valencià i la cultura valenciana. PA08 explica que li sonava estrany sentir sa mare parlant valencià, tot i que aquesta ens va informar que quan era alumne va tindre una mala experiència amb la mestra de valencià i a partir d'ací va canviar l'actitud envers aquesta llengua. Finalment, PA06 no va al·legar cap motiu, ja que es tracta del cas que negava la interrupció.

5.5 Capgirament i llengua amb els fills

Tots els resultats presentats fins ara responien a l'anàlisi del passat. Ara es trasllada l'eix temporal al moment actual per comprovar, en primer lloc, si en alguns casos s'ha capgirat la interrupció i, en segon lloc, quines perspectives de futur presenten aquests fills interruptors en el paper de pares. A continuació hi ha els resultats.

TAULA 3

Evolució de la interrupció fins a l'actualitat i perspectives de futur.

	PA02	PA03	PA04	PA05	PA06	PA07	PA08	PA09
Capgirament de la interrupció	No	No	Sí	Sí	No	Sí	No	Sí
Llengua amb els fills								
(C=castellà, V=valencià, A=anglès)	C	C	-	V / A	C / A	C / V	C	C

Capgirament de la interrupció

El tema de capgirar la interrupció ha estat àmpliament estudiat per Fishman (1991). Això implicaria que els fills, en un moment determinat, accepten l'ús del valencià i comencen a expressar-s'hi en l'àmbit familiar o en altres situacions. La primera cosa a dir sobre els vuit casos estudiats és que cap ha experimentat un capgirament d'aquestes dimensions. No obstant això, en alguns casos, concretament en la meitat, s'ha detectat una evolució interessant que cal analitzar detingudament per a observar-ne els detalls.

PA04 era la més jove dels fills interruptors. Com s'ha dit adés, presumia de parlar més valencià del que en realitat parlava. L'entrevista es va fer de manera conjunta amb el seu pare i aquest ens va informar que la xiqueta, des del començament, havia parlat sempre castellà i que únicament durant l'últim any s'havia

expressat en valencià en alguna ocasió puntual. Crida l'atenció el fet que l'entrevista amb PA04 va ser en valencià, ja que la informant va percebre aquesta situació com una prova, com un examen, i volia deixar clar que sabia valencià. Aleshores, en aquest cas no podríem parlar d'un capgirament, el qual, en tot cas, seria de caràcter incipient.

PA05 va experimentar la interrupció més tardana, cap als 11 anys, arran de sortir més amb les amigues i companyes d'escola. Admet que passar-se al castellà és per a ella com una inèrcia que encara li ocorre avui dia, però que en adonar-se'n o si se li crida l'atenció, torna al valencià sense problemes. Estaríem davant d'un capgirament intermitent, igual com era la interrupció en aquest cas. En l'actualitat, PA05 ha marxat a viure fora del territori lingüístic català i això ha fet que el sentiment d'enyor li faça revalorar aquesta qüestió. De fet és l'única persona entrevistada que voldria criar els fills en valencià.

PA07 tenia 14 anys i també va percebre l'entrevista com una prova, de manera que s'esforçava a parlar valencià tot i que no se li va exigir. Segons explicava, parla normalment castellà perquè li resulta més fàcil. Només canvia al valencià en algunes ocasions, quan son pare li insisteix. Aquesta entrevista es va complementar amb informació de la mare, que va facilitar unes dades importants. El germà gran de PA07, que també era interruptor inicial, va començar a capgirar la interrupció a partir de l'entrada a l'institut, on va fer noves amistats, entre elles de valencianoparlants. En canvi, PA07 no havia canviat en començar l'institut, però sa mare explicava que el veia amb una altra actitud vers el valencià, com més dispost.

PA09 tenia 35 anys i va explicar que en els últims temps havia començat a parlar valencià amb alguna gent de fora de la família. Contava que, per exemple, en les relacions laborals podia portar una conversa en valencià. Però, en canvi, a casa seguia dirigint-se a sa mare i a la seua germana en castellà, a pesar que tant l'una com l'altra li parlaven en valencià. Es pot dir que les relacions familiars ja s'han instaurat en un sentit i és difícil de canviar-les; no obstant això, ha obert l'opció d'usar la llengua familiar fora de casa.

Llengua amb els fills

Amb la intenció de veure la tendència futura dels fills interruptors, se'ls preguntava per la llengua que usaven amb els seus propis fills. En cas de no tindre'n, la pregunta es plantejava en forma d'hipòtesi. En el cas de PA04, en ser d'una edat tan jove es va bandejar aquesta pregunta.

De les set respostes, en cinc casos la resposta fou el castellà. En canvi, en dues ocasions va aparèixer el valencià com una opció per a criar els fills, però sempre combinada amb una altra llengua. PA07 diu que li agradaria criar els fills amb les dues llengües, parlant-los a vegades en castellà i a vegades en valencià. I PA05 és l'única persona entrevistada que diu que criaria els seus fills en valencià, ja que, com que viu fora del territori lingüístic, voldria que el seu fill entenguera els avis i la resta de la seua família. Això sí, la parella de PA05 els parlaria en anglès.

E: I com ho faries per a criar el teu fill en valencià i en castellà? (Criant-lo a Madrid.)

PA05: Pos jo li parlaria tamé en valencià. [...] Lo que passe que l'entorn al no tindre més integració en el valencià, m'imagino que pos lo que passarà és que el xiquet l'entendrà, i a ma mare l'entendrà i a m'agüella l'entendrà, però m'imagino que no el parlarà.

6 Raonament dels resultats i conclusions

L'estudi de vuit casos de fills interruptors ha permès conèixer el seu perfil familiar, social i personal. Si es reprenen les variables del marc teòric, n'hi ha tres que són claus: la representació de la xarxa social, la del grup de referència i la de les llengües (Querol, 2004). Tot i tractar-se de casos diferents, en tots s'ha detectat l'element comú de les representacions socials favorables al castellà.

Respecte dels dos primers factors, les xarxes socials eren majoritàriament castellaneres. Els individus percebien que la llengua que els unia amb la societat fora de la família era únicament el castellà. Aquestes relacions han esdevingut més importants per als parlants, fins a arribar a apoderar-se de l'àmbit familiar. A més de les xarxes socials, cal afegir la representació social del grup de referència, aquell amb el qual se senten identificats i del qual adopten les normes. El grup de referència dels fills interruptors era bàsicament el castellà, de manera

que acceptaven la norma lingüística d'expressar-se en llengua castellana. Es tracta d'aconseguir l'acceptació i l'aprovació del grup de referència adoptant-ne les mateixes representacions i els mateixos usos lingüístics. Atès que és un factor comú als vuit casos estudiats, es conclou que hi pot haver una relació directa entre aquestes representacions socials molt positives del castellà i la interrupció de la transmissió lingüística per part dels fills.

Els dos casos de fills interruptors els germans dels quals han mantingut la llengua familiar evidencien que les representacions socials, les percepcions individuals del nostre voltant en definitiva, tenen un paper important a l'hora de fer un ús de la llengua. Parlants amb un mateix entorn familiar i social fan usos de llengua diferents.

També el moment d'inici de la interrupció ha permès identificar el factor predominant d'influència, que era el de les relacions socials en castellà, especialment en els casos esdevinguts a posteriori. En canvi, les interrupcions inicials requereixen un estudi més individual per a detectar-ne els factors decisius.

En l'apartat de resultats apareixien diverses mostres de menysteniment cap al valencià. En la meitat dels casos es manifestava una baixa consideració pel que fa tant al valor de la llengua com a la utilitat. Totes aquestes valoracions conformen l'actitud sociolingüística: una representació gens positiva del valencià. D'altra banda, també s'ha detectat la variable ideològica com a actitud contrària a la llengua, que també forma part del concepte de representació. Prejudicis negatius cap a la cultura catalana que es relacionaven amb el foment i l'ús del valencià. També destaca l'aversion al valencià que un dels informants va desenvolupar arran d'una experiència negativa al col·legi.

Pel que fa a la resta d'aspectes, la institució de l'escola ha tingut un paper important a l'hora de marcar les interrupcions. Dos dels entrevistats van començar la interrupció lingüística a partir del moment en què van ser escolaritzats. Precisament aquests dos casos van seguir un programa d'escolarització en castellà. D'altra banda, però, cal remarcar que la llengua de l'escola no pareix que siga determinant per als parlants, ja que els dos fills interruptors que van seguir una línia en valencià no van experimentar un canvi en la representació d'aquesta llengua. Això pot ser degut, entre altres coses, al fet que fins i tot en aquests programes de línia en valencià els seus companys de classe parlaven igualment castellà. L'escola, per tant, pot esdevenir important pel fet de constituir l'origen d'unes fortes relacions socials, per la qual cosa la llengua social dels alumnes pesarà més que la llengua vehicular del centre docent. Això es pot explicar en el sentit que els mestres i els professors no són considerats pels individus com a pertanyents als seus grups de referència.

La reacció dels pares en totes les ocasions era d'estranyesa davant del comportament lingüístic dels fills: en cinc dels vuit casos mantenien una actitud activa, manifestaven una insistència per fer parlar valencià als seus fills. Tot i que es pot pensar que l'interès dels pares per evitar la interrupció podria ser un estímul per a canviar el fenomen, en poques ocasions resultava efectiu i mai hi repercutia a llarg termini.

A part dels factors d'influència, cal dedicar atenció al posicionament dels entrevistats davant de l'anàlisi del fenomen sociolingüístic. Es tracta de dues reaccions diferents. La primera, la negació de la interrupció que fan dos informants: en un cert grau, PA04, que presumia de parlar més valencià del que en realitat parlava; i, d'una manera més agreujada, PA06, que no reconeix el fenomen.

La segona situació és el penediment de la interrupció. Tant PA03 com PA05, que precisament són els dos casos que actualment viuen fora del nostre territori lingüístic, manifesten sentiments a favor de la llengua local de Castelló i es penedeixen d'haver-ne estat interruptors.

Els motius que expressaven els mateixos interruptors per haver abandonat la llengua es poden generalitzar en dos: la influència del seu entorn castellanoparlant i la facilitat per expressar-se només en castellà.

La nostra hipòtesi per a l'estudi establia que els factors d'influència d'aquests fills interruptors coincidirien amb els dels pares interruptors, pares catalanoparlants que crien els fills en castellà segons l'estudi de Querol (1989). Malgrat l'escassetat de casos tractats, que no permet fer una extrapolació generalitzada dels resultats obtinguts, la informació obtinguda en l'anàlisi permet agrupar els diferents factors de la següent manera. En primer lloc apareix l'atribució de la causa del seu abandó lingüístic familiar a la influència de l'entorn (amics i escola) castellanoparlant. El fet de responsabilitzar el seu context social seria un argument que coincidiria

amb les respostes desresponsabilitzadores dels pares. En segon lloc, la valoració positiva del castellà i les desconsideracions cap a la llengua familiar sostindrien les motivacions utilitaristes de Querol. En tercer lloc apareix el replantejament de la interrupció lingüística familiar arran d'un sentiment de penediment del canvi. I, en quart lloc, la incapacitat d'admetre el fenomen lingüístic que han provocat suposa la negació del canvi. Tot plegat permet comprovar com les diferents causes dels fills interruptors encaixen amb les observades en pares interruptors. Per tant, es confirma la hipòtesi inicial.

L'anàlisi dels resultats, i especialment la comparació entre els diversos casos, val per a concloure que no hi ha dos perfils iguals. Això implica que els motius que portaran un fill a esdevenir interruptor de la transmissió lingüística familiar podran ser diferents. No obstant això, a través d'aquest estudi es podria definir el perfil prototípic del fill interruptor a partir de les característiques que han estat analitzades. Així, un fill de pares valencianoparlants que tinga un entorn social (amics, companys d'escola i veïnat) castellanoparlant, que curse l'escola en la llengua vehicular castellana, que desenvolupe una valoració negativa del valencià i els pares del qual tinguen una actitud passiva cap a l'ús del valencià, té un perfil més propici a esdevenir fill interruptor.

Per acabar, l'escenari de futur dels fills interruptors no contribueix favorablement a la restitució familiar del valencià, ja que només dos participants es plantegen l'opció de criar els fills en valencià. D'altra banda, des d'una posició més optimista cal remarcar que, tot i que les interrupcions tenien caràcter permanent en general, en alguns casos s'han detectat alguns primers brots de capgirament, encara que incipient, a favor del valencià.

7 Agraïments

Aquest estudi no hauria estat possible sense l'atenció i la participació dels entrevistats i de les seues famílies. Cal, per tant, agrair-los el temps i la disponibilitat que van oferir.

Bibliografia

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (AVL). *Enquesta sobre la situació social del valencià*. [En línia] [València: Acadèmia Valenciana de la Llengua] (2004). <https://www.avl.gva.es/documents/31987/99521/Recerca_02.pdf/dd8dc872-4446-4811-8b6d-bbc4775fddc0>.

ALCARAZ, Manuel; OCHOA, Josep; ISABEL, Ferran. «La llei d'ús i ensenyament del valencià, en via morta». *Revista de llengua i dret* [Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya], núm. 41 (2014), p. 105-140.

CONILL, Josep; SALOMÉ, Anna. «Una llengua en estat d'excepció: dades, discursos i perspectives de futur al voltant de la substitució lingüística a Castelló de la Plana». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 23 (2013), p. 235-268.

Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics (SIES). *Coneixement i ús social del valencià 2015. L'ús del valencià: present i futur multilingüe*. [En línia] [València: Generalitat Valenciana] (2016). <<http://www.ceice.gva.es/va/web/fondo-estadistico-documental/fondo-datos-numericos>>.

ENCICLOPÈDIA CATALANA. [En línia] <www.enciclopedia.cat> [Consulta: 18 febrer 2016].

Serveis d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics (SIES). *Enquesta 2010. Dades de coneixement i ús del valencià*. [En línia] [València: Generalitat Valenciana] (2010).

<<http://www.ceice.gva.es/va/web/fondo-estadistico-documental/fondo-datos-numericos>>.

FABÀ, Albert; MONTOYA, Brauli. «La transmissió lingüística intergeneracional del català al País Valencià. Una perspectiva territorial». *Caplletra* [València: IIFV-PAM], núm. 53 (2012), p. 211-231.

FISHMAN, Joshua A. *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Bristol: Multilingual Matters, 1991.

- FORNER, Enric. «La transmissió de la llengua entre generacions a Castelló de la Plana». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 20 (2009), p. 357-382.
- JOAN, Bernat. «Psicologia social i sociolingüística: una interconnexió necessària». *Anuari de Psicologia de la Societat Valenciana de Psicologia* [València: Societat Valenciana de Psicologia], vol. 9, núm. 1 (2004), p. 39-54.
- MAS, Antoni; MONTOYA, Brauli. «La transmissió lingüística del català: estat de la qüestió i avaluació analítica». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 21 (2011), p. 95-103.
- MONTOYA, Brauli; MAS, Antoni. *La transmissió familiar del valencià*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2011. (Recerca; 16)
- NINYOLES, Rafael. *Conflicte lingüístic valencià*. [València: Tres i Quatre], 1969 [1985].
- OLIVARES, Glòria. «Rerefons ideològic de la interrupció intergeneracional del català a Borriana». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 24 (2014), p. 303-325.
- PRADILLA, Miquel Àngel. *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. [Barcelona: Publicacions de l'IEC], 2015.
- PUJOLAR, Joan; GONZÁLEZ, Joan Isaac; MARTÍNEZ, Roger. «Les mudes lingüístiques dels joves catalans». *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística* [Barcelona: Direcció General de Política Lingüística], núm. 48 (2010), p. 65-75.
- PUJOLAR, Joan; PUIGDEVALL, Maite. «Linguistic mudes: how to become a new speaker in Catalonia». *International Journal of the Sociology of Language* [Nova York: De Gruyter], núm. 231 (gener 2015), p. 167-187.
- QUEROL, Ernest. «El procés de substitució lingüística: la comarca dels Ports com a exemple». *Miscel·lània* [València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Gabinet d'Ús del Valencià], núm. 89 (1989), p. 85-196.
- QUEROL, Ernest. *Els valencians i el valencià. Usos i representacions socials*. Paiporta: Denes, 2000. (Investigació Francesc Ferrer Pastor; 7)
- QUEROL, Ernest. «Comparació dels usos i les representacions de les llengües a les Illes Balears, Catalunya, el País Valencià i Andorra». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 18 (2004), p. 43-62.
- QUEROL, Ernest. «A cada bugada es perden molts de llençols: el procés de substitució lingüística en l'àmbit familiar des de l'inici del segle XX. O ras i curt: el rei va nu». A: Ros, Honorat (ed.). *Llibre Blanc de l'ús del valencià-II: Iniciatives per al foment del valencià*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2008, p. 168-169. (Recerca; 9)